

en, acten, ge-
gen Geest. Dat
" zou bij hem
thetische mon-
einde nam.
van het ander,
geloof „aan“
loof qualifi-
et zag en er-
n geloof „in“
lat die doope-
che filosofen-
kerk, dan zou
alle oordeelen,
ts“ uitsprek,
formule van
eest, niet aan
id van mijn
ische verkon-
synthetische
scheping, of
ernedering-en-
geloof, dat Hij
op bepaalde
wijsbare plaat-
tus) kiest, om
nleidings-
ndaag zit aan
Hij nu daar
oetbare „ener-
alle tijdsche-
en meeleven
voetbank van
wederkomen
ooden bedient
onvoltooid
ja voorspelde,
De geloofs-
r op aarde
geweest is, of
een naar een
rm, doch ge-
lus met een-
d, en in een-
gekondigd, als
n beleden de
er: „in“) gis-
van Christus
formuleering
an wat „dies-
voor het be-
nor menschen-
or menschen-
te nemen was
elen hebben
ast“ van het
zelfde for-
is-inhoud ge-
ons, schoen-
ben „verkon-
(1 Cor. 11:23)

hil tusschen
en gelooven
eld der zucht-
ht, moge dus
scineeren, zoo
in zorgen, dat
ndere „sfeer“,
en maar wer-
uitspraak,
de acte van
er anders aan
ar het spreekt
ook met het

K. S.
endom, dogma-

loen gelooven,
schland nogal
ging, waarvan
hoofdzakelijk
kwestie zit —
uist ook tegen
eet — en dat
ng, ingenomen
stendom.

itere feiten te
e mij van een
tieplaats over
aar Jeruzalem
chts een klein
te plaats, vlak
kon ik zelf —
aken noem —
ettelijke foto's
aren van een
len massa-be-
de massa des
zien — doch
tij-liden. Niet
stad binnen-
den, en voor-
en heb ik van
noem er een
Blut. Unsere
dezelfde foto:
ucht, der sei

verachtet und verflucht“. Op nog dezelfde foto:
„Ist Dir die Judenfrage fremd? — Folgen“. (Men
ziet dan een Jood afgebeeld, die een onschuldigen
Ariër het geld uit den zak haalt.) Op een anderen
wagen las men een vermaning aan de „Dunkel-
männer“, hetwelk, vrij vertaald, beteekent: de lieden-
van-de-nachtschool (men herinnert zich de artike-
len van Drs Smitskamp en Ir ter Brugge). Zij wer-
den aldus vermaand: „Dunkelmänner, euer Vater-
land ist Deutschland und nicht Rom“. De kerk,
men weet het, wordt vermaand zich niet met
staatszaken te bemoeien; maar hoe bedoelt het
hier de staat? Een volgende wagen droeg het op-
schrift: „Kampf der Reaktion! Alles für Deutsch-
land“. Een vierde: „Wer gegen uns die Faust
erhebt, soll jämmerlich vergehen“. Een vijfde:
„Die Juden sind unser Unglück“. Een zesde vat al
de wijsheid samen in de rechtstreeks goddelooze
spreuk: „Unser Glaube ist Deutschland“. Andere
opschriften, ook alle door mijzelf gelezen, zijn:
„Wir dulden keine Sabotage am Aufbauwerk des
Führers“ — „Wer den Juden kennt kennt den
Teufel“ — „Nichtim Streitem Dogma und
Konfession, in selbstloser Kameradschaft al-
lein liegt echte Religion“. Of:

„Da hilft kein Taufen,
in die Messe laufen,
Gleich bleibt Sinn und Blut,
Jud bleibt Jud“.

Of: „Jude bleibt Jude trotz Taufe“. — „Wir Kämp-
fen Juda nieder“. — „Die Taufe macht von Sün-
den rein, da rettet sie kein Nasenbein“.

Tegelijkertijd kon men een krant koopen, een
Augustus-nummer van „Der Stürmer“, waarin met
grote letters een opschrift boven een artikel werd
gegeven, aldus: „Menschenmörder vom An-
fang an“. „Der jüdische Bolschewis-
mus VON MOSES bis zum Komintern“.

Weet men dan bovendien nog, dat spreekkoren
gevormd zijn, waarbij één van de lieden riep:
„Juda“, en daarna het heele gezelschap van deze
„religieuze“ in koor uitriep: „verrecke“, dan is
hiermee genoeg gezegd. Het gaat niet tegen de
Roomschen slechts, maar ook elke belijdende kerk.
Niet alleen de Roomsche, maar ook de belijdeniskerk
werd op een plaaf voorgesteld als knielend voor
den joodschen mammon. Niet alleen voor het
roomsche gebouw, maar ook voor dat van de
„evangelische kerk“ (protestantsch) werd door de
zeer beschaafde Hitler-Jugend uitgeroepen: „Die
Pfaffen nieder“. In den „Arbeitsdienst“ wordt men
genoodzaakt te zingen (vrolijkheid op comman-
do); tot het repertoire behooren ook bepaalde
anti-christelijke liederen. Wie ze niet zingen wil,
moet strafexcerceren. Ook op het gezinsleven
wordt direct ingegrepen; het voorbijgaan van of-
ficiële staatsvereenigingen voor jeugd-opvoeding,
en de toetreding tot christelijke wordt in vele ge-
vallen verboden. En onder de bedrijven door wordt
dan een vrolijk uitzicht geopend door de dreig-
ing, dat men nu te maken heeft met: „die letzte
Warnung der S. A.“.

In dezelfde stad waar ik de opschriften, zoo
even bedoeld, voor het winkelraam zag, staat ook
nog een oud kerkgebouw, dat in de geschiedenis
een bijzondere plaats heeft ingenomen: het be-
hoorde eens aan een gemeente, die in de historie
beroemd geworden is door hulpverlening aan
bedrukte vreemdelingen, door prachtige diaconale
zorg aan armen en berooiden en vervolgden, en
draagt het opschrift:

„Gods kerk, vervolgd, verdreven
Heeft God hier troost gegeven.“

Tusschen dien boekwinkel en die kerk ligt een
lange weg van vele eeuwen. Ongelukkig wie geen
tegenstelling ziet tusschen beide punten van dien
weg. Laat Nederland waken.

K. S.

Christelijke Verzorging van Krankzinnigen.

De bekende Vereeniging tot Chr. Verzorging van
Krankzinnigen hoopt binnenkort haar jaarvergade-
ring te houden. Het Bestuur zond ons het agendum
(zie rubriek Kerknieuws), en verzocht, de aandacht
erop te vestigen. Natuurlijk voldoen wij daaraan
gaarne; de vereeniging verdient aller steun, en de
jongste feiten uit haar geschiedenis plaatsen haar
thans wel in bijzondere mate in het midden der
belangstelling.

K. S.

Rectificatie.

In het artikel van verleden week is een foutje
ingeslopen. Het jaartal 1930 op pag. 403, kolom 2
regel 54 v.b. moet zijn 1913.

K. S.

LITERATUUR EN KUNST

Een vruchtbaar boek.

C. Rijnsdorp: Ter Zijde. — Uitg. Mij. Hol-
land, Amsterdam, 1935.

Men kan moeilijk Rijnsdorp een vruchtbaar
auteur noemen in de gewone zin van het woord.
Meestal immers verstaat men daaronder een
schrijver, die het ene boek na het andere laat
verschijnen. Dat de vruchten dan wel eens wrang
zijn, omdat ze onrijp geplukt worden, ligt voor
de hand.

Rijnsdorp doet zo niet. Na zijn eerste roman
„Koningskinderen“, die terecht veel opgang
maakte, wachtte men tevergeefs een tweede. Wel
gingen er sinds lang geruchten, dat een nieuw
werk zou verschijnen, maar werkelijkheid is het
nog niet geworden.

In plaats daarvan is nu verschenen een bundel
beschouwingen over literatuur en muziek, onder
een bescheiden titel „Ter zijde“. De schrijver zegt
hier zelf van, dat hij er mee wil aangeven, dat de
kunstenaar allereerst geroepen is kunst te geven.
Bij zijn ander werk betreedt hij zijwegen. Maar
tevens wil hij er mee aangeven, dat een kunstenaar
zijn publiek het best wellicht kan inlichten over
het grote „spel“ der kunst. Wij zien allen op het
toneel van deze wereld de grote handeling der
kunstscheppingen, maar velen begrijpen er niets
of weinig van. En toch hebben allen er recht op,
want ieder gaat het aan. En nu geeft als het ware
onder het voortgaan van het schouwtoneel, deze
ingewijde de toeschouwers verklaringen, opdat ze
mee zullen kunnen oordelen. Deze verklaringen
dragen natuurlijk een subjectief karakter en, wil-
len ze ingang vinden, dan moeten ze suggestief
worden voorgedragen. Duidelijk moet de kunst-
naar-paedagoog een centrale gedachte belichten,
zijn voorbeelden moeten overtuigend zijn.

Nu lijkt het op het eerste gezicht vreemd, dat
hier dan tegelijk twee soorten van kunst worden
beschreven, maar deze bevreemding verdwijnt, als
men bemerkt, dat de schrijver ze als een eenheid
wil zien, niet eenvoudigweg door te spreken van
taalmuziek, maar doordat hij de muziek voelt als
element van de verhaalkunst.

Het ene gezichtspunt is dat der monumental-
teit. Al wat niet streeft naar het monumentale,
wordt afgewezen, onverbiddelijk. Om zijn bedoe-
ling te illustreren wordt eerst gegeven een brede
beschouwing over Bach, die hier wordt aange-
toond, door een critische analyse van zijn werk,
als architect. Als bouwer dus van een groots ge-
heel, maar ook als mysticus, voor wien de mu-
ziek is openbaring van zijn diepst godsdienstig
leven. Het grote, het monumentale is nu juist de
versmelting van die beide tot een harmonisch ge-
heel. Dat het begrip monumentaal zich niet dekt
met dat van grote omvang, toont de tweede studie
aan, waarin het grote epos van Querido: de Jor-
daan, met zijn vier dikke delen, nauwkeurig wordt
onderzocht naar opzet, bouw en levenshouding.
En dan wordt dit zware werk te licht bevonden
in alle onderdelen. Aesthetisch voldoet het niet en
dus ethisch ook niet. De auteur gaf niet alles wat
hij kon, hij stelde zich met het mindere tevreden
en veroordeelde zichzelf. Dit wordt weer aangedikt
door Querido te beschouwen als criticus. Een
bundel essays wordt ontleend en de conclusie is,
dat hij is te verward, dat eenheid gemist wordt,
dat er niet wordt gebouwd. De paedagoog Rijns-
dorp komt telkens naar voren, doordat hij niet
alleen wijst op fouten, maar tevens aantoot, hoe
die vermeden konden worden.

En dat is in dit boek het belangrijke. Critiek
uitoefenen is gemakkelijk vaak, maar zelf wegen
aangeven, waarlangs men kan gaan, om het doel
te bereiken, wordt meestal nagelaten. Hier echter
niet.

Onmeedogend keert de schrijver zich tegen het
verkeerde, en het raakt hem niet dat hij daarbij
soms heilige huisjes omvergooit, doch telkens voelt
de lezer dat dit geschiedt volgens een heilig moe-
ten, omdat tevens getoond wordt hoe het moet,
wat de eis is.

De kunstenaar wordt in onze kringen nog te
wantrouwend aangezien. Waarom? Licht dit aan
den kunstenaar zelf, dan moet deze zich zelf nauw
onderzoeken, of hij wel geeft wat hij kan. Want op
hem rust een zware plicht. Hij moet zichzelf
durven geven aan het volk, met zijn diepste ge-
voelens. Voor den Christen-kunstenaar wil dit zeg-
gen, dat zijn werk gedragen moet worden door, of
liever uiting moet zijn van een waarachtig Chris-
telijke levensbeschouwing. Het Christelijke mag
niet zijn een toevoegsel, of een versierend tintje,
maar noodzaak, omdat de schrijver Christen is.
Daarom keert zich Rijnsdorp scherp tegen de
predikanten van de 19e eeuw, die meenden uit
kracht van hun ambt Christelijke kunst te kunnen
schrijven. Hij neemt hun de „wandelaar van de
zangberg“ af, en verwijst hen naar de preekstoel.
Souvereiniteit in eigen kring; dat geldt ook voor de
literatuur. Hij duldt geen schrijvend prediker,
maar ook geen prekende schrijver.

Aan de andere kant rust ook op het volk een
plicht. Men mag den kunstenaar maar niet een-
zaam laten staan, als een roepende in de woest-
tijn. Ieder heeft de plicht zich zelf te ontwikkelen,
ook in de kunst. De kunstenaar behoeft niet alleen
te geven. Dat is een liefdadigheids-kunstbeschou-
wing van de 19e eeuw. Na de Renaissance is de
kunst te aristocratisch, alleen voor een kleine
groep van genietters. Het volk gunde men het af-
trekkel, een reproductie, een versje, een verhaaltje.
De brokken van de tafel der heren. De kunstenaar
moet roepen tot kunst, tot meedoen, meeleven.
Rijnsdorp pleit hier voor een „volkse“ kunst in
de ware zin van het woord. De gedachten en ge-
voelens die leven in het volk moeten opgewekt
worden, de schrijver moet zijn volk kennen en uit-
spreken wat daaronder leeft. Zo wordt het volk
opgenomen in de kring der literatuur en zal er
samenwerking kunnen komen die berust op een
wederkerig begrijpen en waarden.

Zelf legt Rijnsdorp zich geheel open, door uit-
voerig te spreken over het ontstaan van zijn eigen
werk. Al in dat eerste boek kwam uit zijn ver-
langen naar het grote epische werk, zijn zoeken
naar een eigen stijl, persoonlijk, direct, zonder
de vaagheid van het impressionisme. Door te
lezen over dit worstelen met, maar ook van de
vreugde in het werk, zal men beter leren waar-
deren den kunstenaar, die niet werkt voor zich
zelf.

Een nieuwe kunst kan ontstaan, als de schrijvers
zich aansluiten bij de traditie, niet uit behoud-
zucht dus schrijvend in traditionele termen, over
zaken die nu anders zijn, maar die lijn der tra-
ditie voortzettend. Het zelfde beginsel zal zich in
alle tijden anders stellen tegen de omringende
wereld. Met grote klem dringt hij aan op een
Reformatische kunst met eigen schrijverstype,
eigen behandeling, eigen onderwerpen. Staande
midden in de eigen tijd moet ze diepte daaraan
geven, door naar boven te wijzen. De 19e eeuw is
met de wereldoorlog afgelopen. Er moeten nieuwe
centra gezocht worden. De Christen-kunstenaar
moet niet langer achteraanlopen, zoals hij dat
deed in de tijd van het impressionisme, maar
moet zich een eigen plaats veroveren. Er is nog
vraag naar kunst en deze zal blijven, zolang er
leven is. Terecht wijst Rijnsdorp er op, dat de
niet-Christelijke kunst zo weinig humor bevat. Er
is daarvoor geen plaats in de problemen-literatuur,
omdat deze te veel tobt. Humor geeft bevrijding
en deze kan alleen genoten worden als de auteur
uitkomst weet en ziet. En de Christen-kunstenaar
weet, dat zijn kleine wereldje niet draait op eigen
spil, maar bewogen wordt van omhoog. Reeds nu
vinden we veel humor bij Christelijke auteurs —
„Bartje“ zit er weer vol van.

Daarom niet vragen of het wel kan, maar doen.
Door het geloof gedragen zal de kunstenaar zich
niet laten afschrikken door momentele bezwaren,
hoe groot die ook mogen zijn, maar hij zal moeten
voortgaan. Van Nietzsche heeft Rijnsdorp geleerd,
dat een auteur moet schrijven met zijn bloed,
d.w.z. dat hij zijn levenshouding moet leggen in
zijn werk, dat dit geheel waar en doorleefd moet
zijn. En zo moet hij met zijn didactische kunst
komen tot het volk, dat contact met hem moet
zoeken om zo samen te bouwen en gebouwd te
worden.

Rijnsdorp heeft niet de pretentie met dit boek
alle vraagstukken op te lossen, dat is het sym-
pathieke er in, maar hij ziet scherp de proble-
men en geeft duidelijk aan hoe hij er persoonlijk
tegenover staat. Hij opent nieuwe perspectieven en
vraagt nadenken. De warmte en bezieling waar-
mee hij spreekt, de geestige wendingen en rake
opmerkingen zullen niet nalaten hun invloed uit
te oefenen. Zo zal het boek kunnen leiden tot
grotere erkentelijkheid voor wat Christen-kunste-
naars gaven en zullen geven, en de verwachting
doen spannen voor het verdere scheppende werk
van den auteur zelf, maar ook de plicht voor-
houden mee te werken aan en mee te leven met
de Christelijke kunst. Ieder die belang stelt in de
Christelijke kunst, en dat behoren allen te zijn,
moeten dit boek lezen. Dan zal Rijnsdorp een
vruchtbaar schrijver blijken, omdat hij veel geeft.

Gr.

H. SMILDE.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Het begrip „Rechtvaardige prijs“.

Crisis is botsing, botsing van belangen, van ge-
dachten, van begrippen, van levensterreinen.

Niet zonder bedoeling bezigen wij deze formulee-
ring en plaatsen wij in het geheel van de crisis-
omstandigheden het verschijnsel van het tegenover
elkander komen te staan van bepaalde factoren op
den voorgrond. Want deze algemeene omschrijving
maakt het gemakkelijk, om een beeld te vormen
van de situatie, waaraan wij in dit artikel eenige
aandacht willen wijden.

Botsing van belangen, van gedachten, van be-